

Το μοτίβο των «Δύο Οδών» και το γραμματειακό του υπόβαθρο (Άννα Κόλτσιου-Νικήτα, Καθηγήτρια Τμήματος Θεολογίας ΑΠΘ)

/ [Πεμπτούσια· Ορθοδοξία-Πολιτισμός-Επιστήμες](#)

Το μοτίβο των «Δύο Οδών» και ο λειτουργικός του ρόλος στη γραμματεία της εποχής των Αποστολικών Πατέρων

Η συνάντηση εθνικής-ιουδαϊκής και χριστιανικής γραμματείας

Η εποχή των αποστολικών πατέρων υπήρξε κομβικής σημασίας αρχικά για τη συνάντηση και τη συμβίωση της χριστιανικής με την εθνική και την ιουδαϊκή γραμματεία και, στη συνέχεια, για τη διαμόρφωση της ταυτότητας της χριστιανικής γραμματείας. Οι χριστιανοί συγγραφείς, μέσα από την προσπάθειά τους να αποτυπώσουν τον επαναπροσδιορισμό των αξιών και τα νέα δεδομένα που προέκυψαν, τόσο στην Ανατολή όσο και στη Δύση, προκαλούν μια «μεταστροφή» της πολιτισμικής έκφρασης του αρχαίου κόσμου. Έτσι δημιουργείται σταδιακά μια παιδευτική γραμματεία, η οποία, ακόμη και όταν ακολουθεί τους κανόνες σύνταξης και τις αισθητικές επιλογές του εθνικού και του ιουδαϊκού περιβάλλοντος, τίθεται στην υπηρεσία της νέας θρησκείας, που διαμορφώνει τις δικές της αξίες στις κοινωνίες όπου διαδίδεται, χωρίς να αποκλείονται οι ανταλλαγές και οι αλληλεπιδράσεις, αφού οι διασταυρώσεις ήταν δεδομένες και

αναπόφευκτες[1]. Ο χριστιανισμός έπαιξε καθοριστικό ρόλο στην αυτοσυνειδησία των συγγραφέων, δεδομένου ότι σημαίνοντες συγγραφείς είναι μεταστραφέντες από τον ιουδαϊσμό ή τον εθνικό κόσμο.

Στην παρούσα ανακοίνωση διερευνούμε το μοτίβο των «Δύο Οδών» και τη λειτουργία του στη γραμματεία της εποχής των αποστολικών πατέρων, κατά τη διάρκεια της μεταβατικής περιόδου από την εθνική-ιουδαϊκή γραμματεία στη χριστιανική. Ειδικότερα εξετάζουμε τα έργα *Επιστολή του Βαρνάβα*, *Διδαχή των Αποστόλων* και *Ποιμήν του Ερμά*.

Το μοτίβο των «Δύο Οδών» και το γραμματειακό του υπόβαθρο

Η επιλογή του ορθού τρόπου ζωής που οδηγεί σε περιπλανήσεις στα μονοπάτια της φιλοσοφίας ή των διαφόρων θρησκευτικών συστημάτων και το συναφές δίλημμα που αντιμετωπίζει ο άνθρωπος αποτελεί διαχρονικά έναν γραμματειακό «τόπο» που αποτυπώνεται στην ονομαζόμενη διδασκαλία των «Δύο Οδών». Το γραμματειακό υπόβαθρο αυτού του μοτίβου ανιχνεύεται σε κείμενα φιλοσοφικού, θρησκευτικού, παιδευτικού και παραινετικού χαρακτήρα τόσο της εθνικής όσο και της ιουδαϊκής γραμματείας[2].

Ι. Εθνική γραμματεία

Στην αρχαία ελληνική σκέψη το δίλημμα της επιλογής ανάμεσα σε δύο δρόμους

απαντάται σε μια σειρά κειμένων. Η πρώτη εμφάνιση του μοτίβου εντοπίζεται σε περιγραφή του Ησιόδου (7^{ος}-8^{ος} αι. π.Χ.), και ειδικότερα στο διδακτικό του έπος *Έργα και Ημέραι*. Ο ποιητής, συμβουλεύει τον αδελφό του Πέρση, να αλλάξει τρόπο ζωής, να εγκαταλείψει το δρόμο της αδικίας, που είναι εύκολος και ομαλός, και να στραφεί στο δίκαιο και την αρετή, η οποία κατοικεί σε δυσπρόσιτες κορυφές και ο δρόμος που οδηγεί σ' αυτήν είναι δύσβατος και ανηφορικός.[3]

Το μοτίβο επανέρχεται στην αφήγηση του σοφιστή Πρόδικου για τη συνάντηση του νεαρού Ηρακλή με την Αρετή και την Κακία, που διασώζει ο Ξενοφώντας. Η Κακία προτείνει στον Ηρακλή ένα δρόμο ευχάριστο, εύκολο και σύντομο, γεμάτο απολαύσεις, ενώ ο δρόμος που οδηγεί στην κορυφή, όπου βρίσκεται η Αρετή, είναι μακρύς και δύσβατος[4].

[Συνεχίζεται]

* Η εισήγηση της Καθηγήτριας του Τμήματος Θεολογίας του ΑΠΘ στο Γ' Διεθνές Αγιολογικό Συνέδριο με θέμα: «Οί αποστολικοί πατέρες καί ή εποχή τους» που έγινε στη Σμύρνη

[1] Χαρακτηριστικός είναι ο τίτλος του έργου, *Tertullien et la conversion de la culture antique*, Études Augustiniennes 8, Paris (VIIIe) 1972, του J-C. Fredouille, ο οποίος παρουσιάζει μέσα από μια παραστατική και αντιθετική έκθεση τη «μεταστροφή» ενός πολιτισμού, καθώς η ρητορική μετατρέπεται σε ancilla theologiae (σελ. 176). Εξίσου χαρακτηριστικός όμως είναι και ο τίτλος του H. I. Marrou, *Saint Augustin et la fin de la culture antique*, Paris 1938, σύμφωνα με τον οποίο η περίοδος της συνύπαρξης και αμοιβαίας αλληλεπίδρασης φαίνεται να ολοκληρώνεται με το συγγραφικό έργο του Αυγουστίνου, με το οποίο κλείνει ένα μεγάλο κεφάλαιο γραμματειακής παραγωγής και πολιτισμικής συμβίωσης δύο πνευματικών κόσμων στην Ύστερη Αρχαιότητα.

[2] Ενδεικτικά από την πλούσια σχετική βιβλιογραφία, βλ. M.J. Suggs, "The Christian Two Ways Tradition: Its Antiquity, Form and Function," στο *Studies in New Testament and Early Christian Literature* (NTSupp., 33; ed. D.E. Aune; Leiden: Brill, 1972) 60-74· S. Brock, «The Two Ways and the Palestinian Targum,» στο *A Tribute to Geza Vermes: Essays on Jewish and Christian Literature and History* (eds. P.R. Davies and R.T. White; JSOTS, 100; Sheffield: Sheffield Academic Press, 1990) 139-152· G.W.E. Nickelsburg, «Seeking the Origins of the Two Ways Traditions in Jewish and Christian Ethical Texts,» στο *A Multiform Heritage* (ed. B. Wright; Atlanta: Scholars, 1999) 95-108.

[3] Ησιόδου, Έργα και Ημέραι 286-292: Σοὶ δ' ἐγὼ ἐσθλὰ νοέων ἐρέω, μέγαν ἤ περ Πέρση
. / τὴν μὲν τοὶ κακότητα καὶ ἰλαδὸν ἐστὶν ἐλέσθαι / ῥῆδίως· λείμ ἐν ὁδῷ, μάλα δ' ἐγγύθι
ναίει· τῆς δ' ἄρετῆς ἰδρῶτα θεοὶ προπάροιθεν ἔθηκαν ἀθάνατοι· μακρὸς δὲ καὶ ὄρθιος
οἶμος ἐξ αὐτὴν / καὶ τρηχὺς τὸ πρῶτον· ἐπὴν δ' εἰς ἄκρον ἵκηται, ῥῆδίη δὲ ἔπειτα πέλει,
χαλεπή περ ἐοῦσα.

[4] Ξενοφώντος Απομνημονεύματα 2,1,21: ἐὰν οὖν ἐμὲ φίλην ποιησάμενος, [ἐπὶ] τὴν
ἡδίστην τε καὶ ῥάστην ὁδὸν ἄξωσέ, καὶ τῶν μὲν τερπνῶν οὐδενὸς ἄγευστος ἔξει, τῶν δὲ
χαλεπῶν ἄπειρος διαβίωσις ... Ἐννοεῖς, ὦ Ἡράκλεις, ὡς χαλεπήν καὶ μακρὰν ὁδὸν ἐπὶ τὰς
εὐφροσύνας ἡ γυνή σοι αὕτη διηγεῖται; ἐγὼ δὲ ῥαδίαν καὶ βραχεῖαν ὁδὸν ἐπὶ τὴν
εὐδαιμονίαν ἄξωσέ.